

Peter Gabriel Bergmann (1915–2002)

19 października 2002 roku zmarł Peter G. Bergmann, wybitny uczony amerykański, specjalista w dziedzinie ogólnej teorii względności, utrzymujący bliskie związki z polskimi fizykami.

Urodzony 24 marca 1915 roku w Berlinie, po dojściu Hitlera do władzy Bergmann wyjechał do Pragi, gdzie studiował i w 1936 roku otrzymał doktorat, którego promotorem był Philipp Frank. W latach 1936–41 Bergmann przebywał w Princeton, gdzie pracował pod kierunkiem Alberta Einsteina w Institute for Advanced Study i zaprzyjaźnił się z Leopoldem Infeldem. Wspólnie z Einsteinem opublikował dwie prace na temat teorii Kaluzy–Kleina, będącej próbą zbudowania jednolitej teorii grawitacji i elektromagnetyzmu. Napisał wtedy także książkę *Introduction to the Theory of Relativity* (Prentice-Hall 1942), która przez wiele lat była podstawowym podręcznikiem z tej dziedziny dla amerykańskich studentów. W latach 1941–44 Peter Bergmann pracował na Lehigh University w Bethlehem (stan Pennsylvania). Przez pewien czas prowadził związane z obronnością badania na temat rozchodzenia się fal dźwiękowych pod wodą. W 1947 roku został profesorem na Wydziale Fizyki Uniwersytetu w Syracuse (stan Nowy Jork). Pracował tam aż do przejścia na emeryturę w 1982 roku. Peter Bergmann uczynił z Syracuse jeden z najaktywniejszych na świecie ośrodków badań w dziedzinie ogólnej teorii względności. Miał wielu uczniów i współpracowników. Zapraszał do Syracuse młodych badaczy; wielu z nich zostało później wybitnymi uczonymi. E. T. Newman i R. Penrose napisali w 1961 r. w Syracuse słynną pracę o metodzie współczynników spinowych, a I. Robinson i A. Trautman – pracę o sferycznych falach grawitacyjnych. W Syracuse pracowali także, w różnych okresach: J. L. Anderson, R. Arnowitt, A. Ashtekar, J. Ehlers, R. Geroch, J. N. Goldberg, A. Komar, R. K. Sachs, E. Schucking, J. Winicour i inni.

Peter Bergmann był niezwykle troskliwym nauczycielem akademickim, poświęcającym wiele czasu i uwagi współpracownikom, dbającym także o życiowe sprawy swoich uczniów. Zawsze znajdował czas na dyskusje naukowe i pomoc studentom. Był znakomitym dydaktykiem – jego popularyzująca fizykę książka *Basic Theories of Physics* (Dover Publ. 1949) spotkała się z wielkim powodzeniem. Niezwykle skromny i uczynny, cieszył się przyjaźnią i szacunkiem wszystkich, którzy mieli szczęście z nim się zetknąć. Jego prace naukowe dotyczyły wielu podstawowych aspektów teorii względności, m.in. zagadnienia obserwabli w teorii grawitacji i jej sformułowania kanonicznego, własności teorii ogólnie niezmienniczych, zachowania asymptotycznego pól grawitacyjnych i promieniowania. Odgrywał on poważną rolę w organizacji naukowej współpracy międzynarodowej. Był wśród inicjatorów utworzenia Międzynarodowego Towarzystwa Teorii Względności i Grawitacji oraz jednym z pierwszych jego przewodniczących.

Peter G. Bergmann i Johnem A. Wheeler byli pierwszymi laureatami Nagrody Einsteina Amerykańskiego Towarzystwa Fizycznego, przyznanej im w 2002 roku.

Peter Bergmann dwukrotnie był w Polsce. W 1962 r. wygłosił plenarny odczyt na Międzynarodowej Konferencji Teorii Grawitacji w Jabłonce, a w 1973 r.

– na Sympozjum nr. 64 Międzynarodowej Unii Astronomicznej w Warszawie, poświęconym promieniowaniu i kolapsowi grawitacyjnemu. Wielu polskich fizyków-teoretyków miało przywilej odbyć staże lub wizyty naukowe w Syracuse. Byli wśród nich R. Michalska (obecnie Trautmanowa), W. Kopczyński, P. Nurowski, J. Lewandowski oraz autorzy niniejszego wspomnienia.

Stanisław Bażański
Marek Demiański
Andrzej Staruszkiewicz
Andrzej Trautman